

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN **161**

A.L.Th. de Bruijne

Kerkelijk huwelijk en
zoutend zout

WOORD/WEERWOORD **165**

G. Gunnink

Nogmaals: de oorsprong
van de overheid

MEDITATIEF **168**

A.S. v.d. Lugt

Een droom

WANDELEN MET GOD **169**

W.H. de Groot

Klappen voor de ander

ZENDING **171**

C.F. Stolper

Zending en DVN
samen aan de slag

PRAKTISCHE THEOLOGIE
IN KAMPEN **174**

J.R. Douma

Beeld-vorming rond hoorder

en verder...

Uit de kerken

Boekbespreking
Meegelezen

KERKELIJK LEVEN / A.L.Th. de Bruijne

KERKELIJK HUWELIJK EN ZOUTEND ZOUT

Vorige week pleitte ik ervoor dat we als kerken de huwelijksluiting zelf in de hand nemen. De aanleiding vormde het rapport van de commissie 'Kortmann' over het homohuwelijk. ik zag dat als een symptoom van **de** omwaardering van waarden **die in een** post-christelijke samenleving onontkoombaar doorgaat. En ik vond dat kerken en christenen in zo'n samenleving minder compromissen **moesten** sluiten en zich explicieter christelijk zouden moeten opstellen. Nu wil ik in aansluiting daarop Ingaan op enkele vragen die rond mijn **betoon** te stellen zijn.

Wetgeving

Is het wel mogelijk om een huwelijk kerkelijk te sluiten? In verschillende landen wel. Op z'n minst bestaat daar de mogelijkheid om te kiezen. Wie kerkelijk wil trouwen, mag dat doen en weet dat de overheid deze kerkelijke ceremonie erkent als huwelijksluiting. Voor wie niet kerkelijk wil trouwen, biedt de overheid een eigen cere-

monie aan. In Nederland kan het niet. Als erfenis van de Franse Revolutie kent onze wetgeving een bepaling die zegt dat huwelijken pas kerkelijk bevestigd of ingezegend mogen worden als er voor de overheid officieel getrouwd is. Wat ik voor ogen heb, vereist dus een aanpassing van de Nederlandse wet. Als die er niet in zit, zou je eerst een publieke registratie bij de overheid moeten laten plaatsvinden.

Vervolgens zou het afhangen van een daarna komende kerkelijke ceremonie of de kerk deze registratie als huwelijk in bijbelse zin erkent.

Overheidstaak?

Maar al zou het mogelijk zijn, is het wel wenselijk? Wij zijn er als gereformeerde christenen de laatste decennia aan gewend geraakt om te stellen dat de eigenlijke huwelijksluiting voor de overheid plaats vindt. Sommigen trokken daar zelfs de radicale consequentie uit dat een 'kerkelijke huwelijksbevestiging' niet gewenst is, omdat deze toch teveel de indruk geeft dat het huwelijk pas dan 'echt' zou zijn. Anderen vonden het waardevol om rond een burgerlijk huwelijk in de gemeente voorbede te

doen en het licht van Gods woord erover te zien schijnen, maar bleven intussen van mening dat deze kerkelijke ceremonie per se geen huwelijksluiting mocht zijn. Voor die visie bestonden argumenten. Ga ik daar met mijn voorstel niet omheen?

Het belangrijkste argument voor de gangbare visie heeft te maken met de taak van de overheid, zoab die bijvoorbeeld verwoord is in art. 36 NGB. De overheid staat in dienst van God. Met haar wetten moet zij de ongebondenheid onder de mensen bedwingen. Daarom heeft zij ook de roeping regelingen te treffen om het huwelijk, als publiek verbond, een ordelijke plaats in de samenleving te geven. Ik vind dit een gezonde gedachtengang. Maar hij is niet dwingend in de zin dat het alleen maar zo kan en niet anders. Ook een overheid die in haar wetgeving vastlegt dat kerken zelf huwelijken mogen sluiten, voldoet in dit opzicht aan haar roeping. Nu er aan het 'burgerlijk huwelijk voor de overheid' ook almeer schaduwzijden blijken te zitten, kan het daarom niet principieel uitgesloten zijn om deze gangbare en op zichzelf gezonde redenering in te ruilen voor overwegingen die meer inspelen op die schaduwzijden.

Gemeenschap is ongelijk aan overheid

De praktijk van andere tijden en culturen bevestigt dat je hier ontspannen mee kunt omgaan. Op grond van de Bijbel kun je stellen dat het huwelijk een verbond is tussen man en vrouw. Aan zo'n verbond zit altijd een publiek aspect: het kan geen zaak van twee mensen alleen zijn, maar vraagt om een gemeenschaprondom hen die er getuige van is. Maar welke gemeenschap dat is, kan variëren. Vaak betrof het alleen de betrokken ouders of families. Ook een vriendenkring of een dorpsgemeenschap kon ertoe dienen. Nu is gezegd: dat zijn de 'primitieve' voorlopers van de huidige overheid. Maar die vlieger

gaat niet op. In verschillende samenlevingen vond en vindt de huwelijksluiting plaats voor zulke kleinere gemeenschapsverbanden, terwijl er tegelijk bij de 'overheid' in zulke samenlevingen een soort melding of registratie gedaan wordt ik denk dat je moet stellen: een huwelijksverbond vraagt om inbedding in een gemeenschap. Maar 'gemeenschap' hoeft niet samen te vallen met 'overheid'. Dus kan het alleen maar een praktische invulling van een principe en niet zelf een principiële zaak zijn als huwelijken voor de overheid gesloten worden.

Uitgeklede samenhang

In de huidige tijd kun je er aan twifelen of de overheid de meest aangewezen instantie is om die gemeenschap te vertegenwoordigen. Sinds de Middeleeuwen heeft de staat zich almeer losgemaakt uit de omarming door de kerk. De staat eiste ook een steeds grotere rol op in de samenleving. Volksgemeenschap en overheid lagen in elkaars verlengde. De moderne wereld vraagt daar ook om: steeds meer zaken moeten grootschalig worden aangepakt. Tegelijk blijkt die groeiende overheidsinvloed op andere terreinen juist machteloos. De moderne overheid kan bijvoorbeeld nauwelijks moreel richting wijzen. Zij is niet in staat om geborgenheid, burgerzin, barmhartigheid en gemeenschapsvorming te bieden. Als gevolg van de secularisatie en de versnippering van de cultuur vertegenwoordigt de overheid niet meer een herkenbare gemeenschap. Zij staat voor een uitgeklede samenhang. Daarom zie je op veel terreinen een behoefte aan andere gemeenschappen, kleinschaliger en menselijker, die kunnen triaden waartoe de overheid in een moderne samenleving niet meer in staat is. Ook als christenen moeten we met deze ontwikkelingen rekenen. Hoge woorden over de overheid als instantie om de publieke kant van een huwelijk te garanderen, doen

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS, DRS.
A.L.Th. DE BRUIJNE, DRS. G. GUMNINK,
DRS. B. LUITEN, PROF. DR. C.J. DE RIJTER.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DR. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

K.J. BURGER, Groenestraat 142, 8261 VK
Kampen, Tel. (038) 3325972.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 408040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar, studenten
f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland:
f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan,
maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee
maanden voor het verstrijken van de beta-
lingstermijn (opzegging van jaarabonnement
vóór 1 november, van een halfjaarabonnement
vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij

Stichting Bralectah.
Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,84 per mm. Contractantief op aan-
vraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de
uitgever is het niet toegestaan artikelen uit
dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

volgens mij **geen recht** aan deze behoefte **aan** herkenbaarder gemeenschappen. **Ook** los van de redenen die ik in het vorige artikel aanvoerde, is er veel **voor** te **zeggen** om **een** huwelijks-sluiting binnen zo'n kleiner **gemeenschapsverband** een plaats te geven. Een christen zal daarbij toch **het** eerste denken aan de christelijke **gemeente**.

Dopers?

Misschien lijkt **mijn** visie een **beetje** dopers. Geef ik de overheid **niet gauw** prijs? **Trek** je je w niet terug in een kerkelijk getto? Ben ik niet te pessimistisch over de mogelijkheid om **met** 'gewone' (niet direct bijbelse) **argumenten** **toch** iets te bereiken?

Dopersen gaan er vanuit dat het natuurlijke leven, **ook** de overheid, per **definitie** in de **greep** van duivel en zonde is. Daarom zal **een** christen volgens hen zich **daar** altijd antithetisch tegenover opstellen: hetzij **door** zich **van** dat natuurlijke **terug** te trekken, hetzij door de agressieve poging om het **om** te turnen in de richting van **Gods koninkrijk**. Dopersen **oordelen** ook negatief over de eeuwenlange **betrokkenheid** **tussen** kerk en staat sinds het moment dat de eerste keizer christen werd.

Ik **bedoel** iets anders. Ik **waardeer** die lange periode in veel opzichten **als** een geschenk dat onder **Gods geduld** gegeven werd. Het is alleen maar toe te juichen als de overheid die de roeping heeft Christus' **regering** te dienen, die roeping bij **tijden** erkent en **erop aanspreekbaar** blijkt. En het is **Gods** goedheid **wanneer** christelijke **waarden** in de samenleving min **of** meer **gemeengoed** worden. Alleen, de Bijbel spreekt niet **alleen** over **Gods** geduld, maar **ook** over Gods toorn die zich van de hemel openbaart (Rom I). Al zijn overheid en publieke **samenleving** in zichzelf niet fout en bevinden zij zich blijvend onder een goddelijke roeping, toch **kunnen** zij feitelijk **almeer** in dienst van de **zonde** komen. Wat ik **ver-**

moed is, dat **onze** cultuur die richting op **gaat**. Er **wat** ik **beweer** is, dat het in m'n situatie naïef en ondoeltreffend is, om er **nog steeds** van uit **te** gaan dat overheid en -menleving op die goddelijke roeping en **op** bijbelse nomen **aanspreekbaar** zijn. In **plaats daarvan** zal **het** in die situatie al belangrijker worden **dat** de **kerk** zich tegenover de overheid en in de samenleving als **kerk** herkenbaar profileert en eigen **wegen** durft **gaan**. Niet om de samenleving af te schrijven, evenmin om **deze** zo snel mogelijk agressief om te **turnen**, maar **om** in het langdurige **samenleven** tussen gelovigen en ongelovigen, waartoe God ons roept, met ons **voorbeeld** helder te zijn over wat God in zijn liefde met het **mensenleven** wil. In de huidige maatschappij is het **nog** urgenter **geworden** dat het **zout** zijn kracht niet **verliest** (vgl. Mat. 5 : 13).

Christelijke politiek en kerkelijk getuigenis

Dat ik helemaal niet op dat doperse spoor **terecht** wil **komen**, kan ik ook duidelijk **maken** door te stellen dat ik alle ruimte blijf zien **voor** christelijke politiek. En **dan** niet alleen in de **vorm** van **getuigenispolitiek**, **maar** als een 'ambacht' waarin je als christen **vakwerk** probeert te leveren en vaak eindigt met een compromis. Ik denk **echter** wel dat de afstand **tussen** christelijke politiek en **&** **gemeente** groter moet worden. **Naast** de bijdrage van de christelijke politicus in de **samenleving** **moet** de gemeente als **gemeente** een eigen lijn **kies**en. Een christen-politicus moet niet preken, zegt Schutte terecht. Hij moet er op zijn plek het beste van maken en dat praktische werk zoveel mogelijk laten uitkomen in het licht van het evangelie, mals ieder christen **op** zijn **of** **haar** post in de samenleving. Maar de kerk **op** **haar** beurt moet voor **haar** presentie in de samenleving en tegenover de overheid **zich** niet beperken tot het spoor en de stijl van de christen-politicus.

Boodschappenjongens

Toegepast op het homohuwelijk. Christelijke politiek zal zich ervoor inzetten **dat** er binnen de samenleving nog zoveel mogelijk **waardevols** uit **&** bijbelse definitie van het huwelijk **behouden** blijft. **Maar** de christelijke **gemeente** **moet** zich **daarvan** niet afhankelijk maken en voluit **blijven** uitgaan van **die** bijbelse definitie en **vormen** zoeken om **deze** **ook** praktisch hoog **te houden**.

Schutte heeft de **kerken** opgeroepen om **zich** nu tegenover de **overheid** te laten horen. Ik denk dat hij **daarin** gelijk heeft. Laten kerkenraden en kerkelijke **vergaderingen** aan **zijn** oproep gehoor **geven** en contact met de overheid **zoeken**. Alleen zou ik **daarbij** niet werken met het motief dat de ontwikkeling zo misschien nog te keren valt. Dat is meer een politiek strategische overweging, waarbij het lijkt **dat** dit getuigenis van de **kerken** incidenteel de christelijke politiek moet **ondersteunen**. Ik denk dat het in het algemeen goed is dat de **kerken** zich regelmatig **richten** tot de overheid en de **samenleving**, en **dan** **rechtstreeks**, niet via de christen-politici als hun 'boodschappenjongens', en ook niet als kerkelijke versterkers **voor** hun christelijke geluid. Over allerlei punten in de huidige **samenleving** mag van de **kerken** in **woord** en **daad** een getuigenis worden **verwacht**. Juist omdat veel **van** die ontwikkelingen niet meer te keren lijken, moet **dat** **getuigenis** in kracht **toenemen**. Je kunt hierbij denken aan plaatselijke kerkenraden. **Maar** het verdient **ook** aanbeveling dat de **kerken** **samen** **daarvoor** een herkenbaar orgaan **scheppen**, of het **deputaat**-schap voor de **correspondentie** met de overheid **opwaarderen**.

Bezinning nodig

Overigens denk ik wel dat **ook** christelijke politiek zich zal **moe-**ten **bezinnen** op de gewijzigde situatie van **&** huidige **samenleving**.

Misschien **vraagt deze** ook wel om een andere vorm van politiek **bedrijven**, waarin je vaker en explicie-ter ronduit met het evangelie aan-komt als je je praktische standpun-ten ontwikkelt en onderbouwt, **zon-**der dat dit ervaren hoeft te worden als 'getuigenispolitiek'. **Lange tijd was** het mogelijk om ervan uit te gaan dat christenen en **niet-christe-**nen elkaar min of meer konden ont-moeten **op** een algemeen terrein van **zaken** die ieder wel inzielt of waarden die ieder wel erkent. Van-uit de christelijke traditie is dat on-derbouwd **met bijbelteksten** als Rom. 2 : 14, 15. Paulus spreekt daar over het geweten van **niet-**christenen waarin **toch** het besef **van** goed en kwaad herkenbaar doorwerkt. Nu is **het** de vraag of die **exegese** van Rom. 2 de meest voor de hand liggende is. Maar af-gezien daarvan, ontdekken we **van-**daag ook dat deze gemeenschappe-lijkheid niet alleen een soort 'na-tuurgegeven' is **waar** je altijd wel **van kunt** uitgaan. Het is ook **een** praktisch gevolg van de **invloed** die christelijke waarden **hebben** gehad, ook op niet-christelijke **kringen** in de westerse **traditie**. **Als** het zo is dat deze invloed vandaag afbrok-kelt, kon het wel **eens** zo **zijn** dat er van dit algemene vloertje onder de communicatie tussen christenen **en** niet-christenen al minder overblijft. Dan zou ook christelijke politiek, met de heel praktische intenties die daaraan inherent moeten zijn, het **toch** beter **over** een andere boeg kunnen gooien.

Geboden

Dat zou ook het bezwaar ondervan-gen dat christelijke politiek het con-tact met de samenleving **vaak** legt **via** de geboden van God, die zo-veel mogelijk vertaald worden in wat goed is voor de samenleving. Begrijpelijk, als je ervan uitgaat dat deze geboden goed zijn voor heel de schepping en op de **een** of andere manier weerklank vinden in menselijke gewetens. Maar als die weerklank afneemt, kun je nog zo

duidelijk **maken** waarom **bijvoor-beeld** een wekelijks rustdag of een huwelijk in bijbelse zin goed voor mensen zijn, **maar** je gesprekspart-ner zal er de antenne voor missen en het zal hem niet aanspreken. Het verschil in perspectief kan te groot worden. **Een** radiogesprek tussen Schutteen een **collega-parlementa-**riër van de PvdA **over** het homohu-welijk illustreerde dat wat mij be-treft **heel** duidelijk. Er ontstaat **dan** zomaar de schijn van een zakelijke discussie, terwijl er ten diepste langs elkaar heen **gepraat wordt**, omdat het eigenlijke (een ingrij-pend verschil in perspectief) onge-zegd blijft. Op grond van de **bijbel** kun je **stellen** dat Gods geboden als zodanig nooit het contactpunt vor-men **met** niet-christenen. Ze zijn wel goed voor heel de schepping, maar ze zijn altijd **gericht** tot Gods mensen, die Hem kennen in zijn ka-rakter en zijn bedoelingen. De Tien geboden worden **gesproken** binnen de **verbondsrelatie**. En als Jezus de kerk opdraagt om al de volken te le-ren onderhouden wat Hij bevolen heeft (in de bergrede), dan **gaat het** om mensen uit die volken die eerst tot 'zijn discipelen' **gemaakt** zijn.

Homohuwelijk en homofiele relaties

In het vorige **artikel** liet ik weten dat ik niet de vragen rond homofie-le relaties zou bespreken. Wel wu ik in verband met het homohu-we-lijk **op één** aspect van die problema-tiek ingaan. Daarmee rond ik nu af. Tot **nu** toe heb ik de **secularisatie** en de **omwaardering** die daarmee gepaard **gaat**, beschreven als iets **wat** de christenen overkomt. Maar dat is de halve waarheid. Je kunt het als **christenen** ook mee veroor-zaken en bevorderen. **Op één** punt dat meekwam in de **publiciteit** rond het advies **van** de commissie 'Kort-mann' blijkt dat heel **duidelijk**. Te-genstanders voeren **o.a.** aan dat er binnen de kerken nogal wat moeite met dit advies zal **zijn**. Het **ant-**woord daarop **was**, dat dit wel **mee-**viel. Bezwaren tegen homofiele re-

laties vind je, heette het, bij een **steeds** kleiner **wordende** minder-heid binnen de kerken. Dat ant-woord geeft te denken. Niet alleen omdat er buiten de kerken **dus** wel degelijk oog **voor** **bestaat** hoe be-paalde zaken binnen de kerken le-ven. Maar nog meer vanwege de subtiële profetie die **erin** verscho-len ligt: steeds kleiner wordend. Het is kennelijk de verwachting dat **ook** binnen die kerken die nu nog bezwaren hebben tegen homofiele **relaties** de ontwikkeling **naar** een soepeler **visie** onontkoombaar door-**gaat**. Ik **maak** me **sterk** dat **die** in-druk mee-ontstaat doordat ook in **orthodoxe** kerken **van** tijd tot tijd vragen op dit punt klinken. Hier **zie** je er **iets van** dat de 'indruk' die kerken en christenen met woord **en** daad binnen de **samenleving** ma-ken wel degelijk **een** factor is die effect **kan** hebben. Als het getuige-nis vanuit de **kerken** verzwakt, heeft dat een versnellende invloed **op** de secularisatie **van** de publieke samenleving.

Begrensde speelruimte

Nu denk ik dat het onmogelijk en ongewenst is om discussies op dit punt te **bezwaren**. Vragen zullen **steeds** **weer** gesteld **worden** en als **er** niet open op in gegaan wordt, ontstaat **een** schadelijke tijdbom. **Zeker** wie homofiel of lesbisch is, zal zelf zoekend door deze vragen **heen gaan**. **Vaak** meerdere keren in **zijn** of **haar** leven. Dat **kan** niet an-ders bij iets wat je zo existentieel raakt. We zullen **in** de kerk bereid **moeten** zijn om **steeds** **weer** op **een** christelijk ontspannen **en** open ma-nier **aan** elkaar de ruimte te geven om de richting **van** de Bijbel te ont-dekken en jezelf persoonlijk eigen te maken. In dat proces zul je zelfs met de ander op weg moeten wil-len zijn, zonder direct te komen met **het** eindpunt **dat** die ander vol-gens jou moet bereiken. Dat lijkt riskant. Maar bij iets wat je per-soonlijk zo **sterk** betreft, **staat** een overtuiging die langs deze weg groeit, uiteindelijk sterker **dan** **een**

conclusie die je **op gezag** van je omgeving **overneemt**.

Alleen, op de maatschappij **kan** dit **de** indruk maken dat de behouden-de kerken uiteindelijk ook wel 'om' gaan: er wordt **immers al** over gediscussieerd. Om dat effect te **waren** zou je met elkaar moeten af-spreken dat je bij discussies op dit punt een duidelijke **grens** in acht neemt. Voor wie buigt voor de Bij-bel **kan** er **geen** sprake van zijn dat homofiele relaties als alternatief naast de **man-vrouw** relatie gelden. Vanuit de goede schepping **beke-**ken is de homoseksuele geaardheid een **van** de vele symptomen van de gebrokenheid van **ons** leven. **Denk-**baar is dat je discussieert over **de** **vraag** hoe je met die gebrokenheid moet omgaan en ook over de uitleg van **bepaalde** bijbelteksten. **Maar** als je tegelyk **van** de Here Jezus leert om uit te **gaan** van hoe **het** 'in het begin' geweest is (Mat. 19), zal duidelijk zijn **dat** je met heel ande-re vragen **bezig bent dan** die **van de** emancipatie **van** homofiele relaties. Ook **wie** ertoe neigt vormen **van** ho-mofiele relaties **te** tolereren als concessie **aan** de gebrokenheid, of wie alleen maar die vraag opwerpt, zou duidelijk **kunnen** maken dat dit iets heel **anders** is dan een 'homohuwe-lijk'. **Terwille van een** overtuigend getuigenis **van de kerk** in de huidi-ge **samenleving** lijkt **me op** z'n minst die duidelijkheid nodig.

G. Gunnink

W
woord/weerwoord

NOGMAALS: DE OORSPRONG VAN DE OVERHEID

In De Reformatie van 13 september herinnerde ik er in het voorbijgaan aan, dat volgens artikel 36 NGB de overheid is ingesteld 'om de verdorvenheid van het menselijk geslacht: Ik stelde in dat verband, dat het te ver gaat te stellen dat de gezagskring van de overheid in het paradijs door God is ingesteld. Daar bleek niet iedereen het mee eens te zijn. In het blad van 18 oktober ging ik op de bezwaren in. Naar aanleiding hiervan kwam nu een reactie binnen van dr. A.J. Verbrugh. Om hem het volle pond te geven en u als lezer in staat te stellen uw mening verder te vormen laat ik dit stuk in zijn geheel volgen. Daarna volgt van mijn kant nog een korte afsluitende reactie.

OORSPRONG VAN DE OVERHEIDSTAKEN

Drs. G. Gunnink schreef in De Reformatie van 13 sept. terecht dat niet alleen het huwelijk zijn oor-sprong vindt in het paradijs, maar ook de kerk. Terloops schreef hij erbij dat de staat en de arbeidssi-tuatie (werkgever/werknemer) pas na de zondeval vorm kregen. Twee persoonlijke briefschrijvers schre-ven de auteur daarop dat volgens hen ook het wezen van de staat al

in het paradijs aanwezig was, en dat o.m. Groen van Prinsterer en K. Schilder dit eveneens leerden.

Gunnink reageerde op deze brieven in De Reformatie van 18 okt. jl. en het Reformatorisch Dagblad citeerde deze reactie. Ook Trouw berichtte hierover. Toch willen we hier in-stemmen met de ons onbekende briefschrijvers.

**Dragers van het centrale
gezag**

Gunnink leest in **Gen.** 1 en 2 niets over een overheid. Het heeft volgens hem 'iets **geconstrueerd**' om te **zeggen** dat deze er in het paradijs in **wezen** al was. Er waren **toen** slechts de **gezagskringen** van huwelijk en kerk. Maar in **Gen.** 1 en 2 lees ik dat Manninne was **gesteld** als passende hulp bij Adam die de hof moest bebouwen en bewaren. Schiep dat geen arbeidsverhouding? Die **kwam** niet pas na de val. Adam was hoofd van de echt, en hoofd **van** de toenmalige mensheid. De mensheid ontstond niet pas na de val. Alles wat volgens natuurlijke ontwikkeling uit de eerste **mensheid** zou voortkomen was al van het begin af erin gelegd, zoals een lief babytje in de bevruchte eikel. Gunnink kan zich geen burgerlijke overheid voorstellen die de ongebondenheid van mensen niet hoeft te bedwingen. Nu is bij **lange-termijn-politiek** een beetje voorstellingsvermogen, zoals K. Schilder bezat, **wel** gewenst. We kunnen ons best voorstellen dat zo'n **overheid** gedurende een **bepaalde** tijd bestaat. We kunnen bijv. denken **aan** een **grootfamilie** van Eskimo's langs de **ijzige**, hoewel weinig paradijselijke **kusten** van Groenland, eeuwenlang zonder contact met de **buitenwereld**. Een geschikte oudste onder de Eskimo's gaf leiding en het is **voorstelbaar** dat hij ook zonder dwang zijn **groep** kon bewegen bij een **bepaald** viswater te gaan wonen, de bescherming tegen de winterkou coördineren en **bijv. aanwijzingen** geven voor de vangst van walvissen (**waarvoor veel mensen moeten** samenwerken). Hij was het hoofd **van** de publieke **samenleving** en hetgeen hij deed konden toen overheidstaken zijn. Zeker, **het** voorbeeld heeft slechts **bepaalde** geldigheid. **Als** er pestkoppen in de grootfamilie opereerden, moest de leider met zijn helpers dwingend optreden. Maar wat **we** willen zeggen is dat een overheid zonder dwangmacht **wel** degelijk **overheidstaken** kan vervullen. Gunnink wil een overheid zonder dwangmacht geen overheid **noemen**.

Maar ontstaat zo geen verwarring? Want zij bezit wel het centrale gezag. De politionele, militaire en justitiële taken zijn er na de val bijgekomen. Schilder zei dit ook nadrukkelijk. Art. 36 **NGB** noemt de politionele taak, die het meest opvalt, eerst. Maar de overheid moet ook positief bevorderen dat het koninkrijk van Christus komt. **Ook** is art. 36 niet uitputtend over de burgerlijke overheid. De Catechismus leert dat we ons moeten onderwerpen **aan** de goede onderwijzing en tucht van alle wettige **gezagsdragers**. Die onderwijzing gaat over meer dan **law and order**.

Niet alleen wai pragmatisch improviseren

De **zaak** is **van** praktisch belang omdat van **een** overheid die pas verschijnt als met **zwaardmacht** ongebondenheid moet worden bedwongen, geen positieve taak wordt verwacht, ook niet ter ere Gods. '**De** **souvereiniteit** in eigen **kring** zich tegen de **staatssovereiniteit** verdedigend, ziedaar... het **kort** beloop van 's werelds historie', zei Kuiper in zijn VU-rede van 1880. Hieraan werden later door de AR partij vergaande conclusies verbonden, alsof de overheid wel degelijk alleen met **law and order** had te maken. 'Geen overheidsvoogdij', op welk terrein dan ook – **was** het parool. Colijn tekende de **staat** als 'grijpvogel' en zag in **overheidsinmenging** steeds **een**, zij het dikwijls noodzakelijk kwaad. Het was de tijd waarin de oudere **antirevolutionairen** bijv. zeiden dat de overheid bruggen en wegen moest aanleggen, omdat anders de politie niet snel genoeg op de plaats van **een** misdaad kon komen. Vandaag zegt men dit niet meer. In plaats daarvan gaat men **wat** pragmatisch improviseren. Dit bevordert de bezieling en **belijndheid** van de **gereformeerde** politiek niet. Ook kamerlid Schutte wees onlangs op de door het GPV afgewezen **vooroorlogse** a.r.-gedachte van **overheidsonthouding**.

De overheid die het koninkrijk van Christus moet bevorderen, vindt het **positieve** deel van haar werk in het verlengde van het **haar** toekomstende deel van de **taak** die de eerste mens reeds in het paradijs had. Deze **zaken** zijn destijds binnen het GPV zorgvuldig uitgewerkt. Zie bijv. hst. III van deel I van **Universeel** en **Antirevolutionair**. Men **kan** het hiermee oneens zijn, maar dit vraagt wel weerlegging. Drs. Gunnink denkt dat door uit te **gaan** van een scheiding tussen paradijs en **overheidsoorsprong** het verschil in taak van de **vrouw** in de kerk (geen **regeerambten**) en in de staat (wel regeerambt) voor de **SGP** begrijpelijker wordt. We **betwijfelen** dit. Het **GPV** erkende meestal wel een **paradijsale overheidsoorsprong**, maar toch vervulden hier vrouwen van het begin af (1949) bestuursfuncties. De wissel van het SGP-spoor en het **GPV/RPF-spoor** komt eerder, namelijk bij het ongescheiden laten van de verschillende ambten die uit de **oertaken** van de eerste mens zijn losgewikkeld. De ogen blijven dan gesloten voor de **genormeerde bevoegdheden** en **bevoegdheidsgrenzen** die bij de respectieve ambten behoren, en die primair uit de verdere Schriften kunnen blijken. Vandaar ook de **moeite** van een aantal SGP'ers (lang niet alle) met de geestelijke vrijheid, die voor **GPV** en RPF van hetzelfde belang is als de vrouwenkwestie.

A.J. Verbrugh

Reactie van mijn kanf

1. Of ik dat nu speciaal **aan** de 'ijzige, hoewel weinig paradijselijke kusten van Groenland' kan leren of niet, graag **stem** ik Verbrugh toe, **dat** zodra een **samenleving** enigszins complexer in elkaar gaat zitten er coördinerende activiteiten (van wie ook maar) nodig zijn. Maar de weg van de weinig paradijselijke kust van Groenland naar het paradijs vind ik te lang. Anders gezegd: is met dit voorbeeld aange-toond dat de Here God al in het pa-

radijs de overheid heeft ingesteld? In mijn ogen blijft het een gedachtenconstructie, die niet aansluit bij het feit dat in het paradijs niet meer dan twee mensen leefden die het samen goed hadden onder het **koning-schap** van God.

2. Is het waar dat van een overheid die pas **op** het toneel verschijnt in verband met de zonde geen positieve impulsen voor de samenleving verwacht kunnen worden? Historisch gezien kan ik mij de vrees van Verbrugh goed indenken. Ik plei niet voor de lijn van **Colijn**. Maar m.i. **hoeft** het besef dat de overheid in de eerste plaats aan ons gegeven is om de macht van de zonde te beteugelen niet te leiden tot de oude, vooroorlogse a.r.-ge**dachte** van overheidsonthouding. De conclusie: overheidsinmenging wordt op deze manier eigenlijk een noodzakelijk kwaad is mij te kort door de bocht. Als overheden de kracht van de zonde in de samenleving serieus nemen zullen ze zich niet beperken tot een afwachterende houding, maar zullen ze ook preventief optreden. Daarom zie ik voor de overheden zowel een voortrekkers- als een vangnetfunctie. Wie gelooft dat de zonde een sterke macht is in het leven van de vol**ken** kan blij zijn met een sterke en actieve **overheidsmacht**. Zolang die overheid zich tenminste ook van de speciale aard en van de grenzen van haar taak bewust is.

Een goed ontwikkeld sociaal beleid b.v. kan veel ellende en daarmee bepaalde uitingen van criminaliteit voorkomen. Dat is overigens wel mede afhankelijk van het 'sociale gezicht' van de samenleving en **van** de plaats van de kerk in die samenleving. Als kerken zich in **slop**-penwijken niet laten zien, laat **dan** in ieder geval de overheid er zijn. In die **zin** heeft overheidsoptreden m.i. vaak pragmatische trekken.

3. Al hebben wij de overheden **pas** leren **kennen** na de zondeval, dat betekent **niet** dat overheden niet **meer** te doen hebben **dan** het handhaven **van** de rechtsorde. K. Veling spreekt in De *dienst* van *de over*-

heid m.i. terecht over 'recht handhaven' én 'leiding geven'. Ik blijf het speculatief vinden de oorsprong van de overheid in het paradijs te zoeken. Maar het is geen speculatie **vandaag** die oorsprong te zoeken bij Christus, de Koning van de koningen. De aanvulling die **Verbrugh** vanuit artikel 36 **NGB** geeft is daarom waardevol: de overheden zijn er om het koninkrijk van Jezus Christus te bevorderen. Dat is een positieve opdracht. Maar zoals de kerk **bij** het uitvoeren **van** die opdracht het evangelie in de hand heeft, heeft de overheid daar**bij** **het zwaard** in de hand.

4. Dat het GPV (onder erkenning van een paradisaal oorsprong) vanaf het begin vrouwen toeliet tot bestuursfuncties wil nog niet zeggen, dat we de hoop moeten laten varen dat de **SGP** zich sterker gaat realiseren, dat we ons op politiek terrein in **een** andere kring bevinden dan in de christelijke gemeente. Daarom vind vind ik het de moeite **waard** het onderscheid tussen beide **kringen** sterker te accentueren.

UIT DE KERKEN

Beroepen te Bunschoten-Oost:

W.H. de Groot te Broek op Lange-dijk; te Groningen-Zuid: J.H. Dunnewind te Zuidwolde (Dr.) en Ruinerwold-Koekange; te Hoofddorp: J.E. **Kramer** te Sneek-Koudum.

Aangenomen naar Dronten (wijk Zuid): B. Schaaij te IJmuiden; naar Schildwolde (wijk **west**): G.F.

Overweg te **Vrouwenpolder**; naar **Smilde**: E.J. Oostland, kandidaat te Kampen.

Bedankt voor Rotterdam-Centrum en voor Leusden (wijk west):

B. Luiten te **Zwolle-Centrum**; voor Hardenberg-Oost (**3e** predikantsplaats, wijk midden): **T.K.** van Eerden te **Zuidhorn**; voor Hengelo: Jt. **Janssen** te Groningen-Zuid.

Samenvoeging

Rotterdam – De kerkenraden van Rotterdam-Centrum en Rotterdam-Delfshaven hebben, in een **geza**-menlijke vergadering, de beide gemeenten samengevoegd. De zo ontstane **gemeente** zal Rotterdam-Stad gaan heten **en is** onderverdeeld in de secties Centrum en Delfshaven. Op respectievelijk 30 september en 17 oktober jl. hebben de gemeentevergaderingen **van** Rotterdam-Delfshaven en Rotterdam-Centrum het **groene** licht gegeven **voor** de samenvoeging. De gemeente **kent** nu 16 **wijken**, plus de **Susmacaarwijk** voor de Pakistaans-hindostaanse **gemeenteleden**. De **samengevoegde gemeente** omvat ongeveer 650 leden op 415 adressen. De huidige **preekplaatsen** blijven gehandhaafd. Met de fusie moet bereikt **woren** dat alle capaciteiten in de **gemeente beter worden** benut, alsook dat de missionaire taak **van** de gemeente tot ontplooiing kan komen. Het adres van de **samengevoegde gemeente** is: Postbus 6333, 3002 AH.

M

meditatief

Ik ben voor de Joden geworden als een Jood...

I Korinte 9,20

Satish is Hindostaan. Hij bespeelt het harmonium. Dat is niet alleen een **groot** instrument, zoals dat in Nederlandse Gereformeerde gezinnen vroeger **veel** stond. **Nee, het** is klein, **zo groot** als een **kist** appels. Je zet het voor je op de p n d. Met één hand bedien je de blaasbalg aan de achterzijde, met de andere bespeel je het kleine klavier. In India is dit een bekend instrument, voor wereldse geestelijke liederen.

Katha

Hij oefent voor zondag. In de Hindostaanse Gereformeerde kerk (Vrijgemaakt) – een oud winkel-pand in Rotterdam – zal hij de **Jisoe-katha** houden. Een katha is een hindoe-vertelling, waarbij de priester uit de gewijde boeken vertelt. Het gaat vaak gepaard met rituelen en een offerplechtigheid. De muzikant heeft een bepaald metrum, de tekst kent herhaling. Zo wil Satish de katha houden over Jezus, de **Jisoe-katha**. Zonder hindoe-rituelen of offer, maar met de uitleg van de vertelling uit de Bijbel. In het Hindi uiteraard.

Zondag

Ongeveer één uur in de middag, zondag. De Nederlandse Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) ter plaatse heeft haar ochtenddienst beëindigd. De leden hebben thuis koffie gedronken of bij vrienden van de kerk. De kinderen doen spel-

letjes, op de computer, lezen een boek of vervelen zich. Vader dreigt in te slapen in zijn grote rode stoel.

Dienst

Een groep Hindostanen verzamelt zich voor de dienst, die om twee uur begint. Behalve Hindostaanse Gereformeerden komen er ook hindoes, die uitgenodigd zijn voor de **Jisoe-katha**. In de diensten wordt behalve op het harmonium, ook op de tabla en de sitar gespeeld. De mensen klappen in hun handen. De voorganger spreekt Hindi, soms een enkel woord Nederlands voor de jongeren die niet alles van het Hindi meer verstaan. Na de **Jisoe-katha** is er direct gelegenheid voor vragen door de aanwezige Hindostanen.

Catechismus

Als tegen vieren de Hindostaanse dienst afgelopen is, verzamelen de Nederlandse christenen zich voor de middagdienst in de Gereformeerde kerk. De dominee volgt de liturgie van Berkel '96. Het is de tweede dienst, volgens oude Nederlandse traditie. De Heidelbergse Catechismus uit 1563 wordt uitgelegd. Maar ook hier geeft de dominee gelegenheid tot vragen en opmerkingen. direct na de preek. Het is een leerdienst, waar de inbreng van de aanwezige leden wordt verwacht. Het is nog niet zo lang ingevoerd. De manier van doen bij de Hindostanen was een voorbeeld geworden.

Samen één

Bij de Hindostanen waren geen autochtone Vrijgemaakten gezien. In de Nederlandse dienst was geen

Vrijgemaakte Hindostaan te zien. Wel was in beide gemeente dezelfde afkondiging geweest: binnenkort – op Goede Vrijdag – gezamenlijke kerkdienst, met de viering van het Heilig Avondmaal.

KLAPPEN VOOR DE ANDER

(over nederigheid 2)

W.H. de Groot

W

wandelen met God

Een trend gezet

Emiel Ratelband heeft zijn tienduizenden verslagen. Iedereen klapt voor zichzelf. Het is maar de **vraag**, of hij daarin trend-setter of juist trend-volger is. Sluit hij aan bij het **moderne levensgevoel van** veel mensen? Of zet hij juist de toon? Ik denk dat hij een volger is. Na-volger. Maar dan wel van de verkeerde **leermeester**. Van de **mega-misleider**. De diep gewortelde ik-gerichtheid die er sinds de zondeval, begon dat verkeerde navolgen al – wordt door hem aangewakkerd. **Zo** werkt hij **trend-settend**. Als volleerd valse profeet predikt hij de mensen wat ze graag willen horen. Zet **toch** jezelf op een voetstuk. Daar word je beter van. In zo'n maatschappij, met zo'n ego-centrische levensvisie is nederigheid bijna een vies woord geworden. En in de **context van** vandaag is dat terecht. Want de nederigheid die je nog tegenkomt is eigenlijk **geen nederigheid**. Je ziet dat heel veel om je heen. Dat mensen nederig zijn met bepaalde bijbedoelingen. Vaak vooral om er zelf beter van te worden. Likken naar boven, schoppen naar beneden. Als de **baas in de buurt** is een stapje harder doen. Niets en niemand ontziend gaan voor je eigen **carrière**. Het barst in het bedrijfsleven, maar ook elders, van mensen met witte voeten.

Paulus noemt dat ergens in Colossenzen 'gewilde nederigheid'. Je doet wel nederig, maar **met een** bepaald doel. Het komt niet vanuit je hart. Een kwestie van vooral vroom kijken.

Haute couture

Even verderop in diezelfde brief, schrijft Paulus, dat je de 'nederigheid moet aandoen'.² Als een kledingstuk. Eén van de **kledingstukken van** een nieuwe kledinglijn. Het **nieuwe** leven wordt daar vergeleken met het aandoen van een stel andere kleren. Je oude **kloffie** is met Christus gestorven en begraven. Voortaan bepaalt zijn stijl je garderobe. Zijn 'haute couture' is je dagelijkse outfit. Nederigheid hangt dan in je kledingkast tussen innerlijke ontferming, zachtmoedigheid en geduld. En de naam van die nieuwe lijn, ontworpen door Jezus zelf, is liefde. Nu moet je oppassen voor een misverstand. Het vergelijken van nederigheid met een kledingstuk zou je tot de gedachte kunnen brengen, dat het alleen in uiterlijke dingen zit. Dan zou je **toch** weer uitkomen bij het 'vooral vroom kijken'. Je doet nederigheid al naar **gelang** de situatie aan of uit. Als *jij* het nodig vindt doe je nederig. Dat is **echter** een misverstand. Het gaat hier niet om uiterlijk vertoon, terwijl je er van binnen niets **van** meent. Deze **kledinglijn** is niet om je innerlijk te verbergen. Het is geen masker, waarachter je verstopt hoe je je werkelijk voelt. Nee, **deze** kieren zijn je op het lijf geschreven. **Ze** zijn uiting van wat er van binnen leeft. Ze laten zien welke gezindheid diep van binnen geworteld is.

Voorbeeldig leven

We moeten **we er wel** aan denken, dat onze Heiland niet alleen de ontwerper van de nieuwe kledinglijn

is. Maar dat Hij ook **nog** eens die kleding op onnavolgbare wijze ge-showd heeft. Hij is het model, dat de kleding heeft laten zien. En, zoals zo vaak bij een **model**, de kleding leek wel voor **Hem** gemaakt. Sterker **nog**: die kleding **was echt voor** Hem gemaakt. Hij, als ontwerper is ook meteen model. Hij showt zijn **kledinglijn** op het podium van zijn leven. Heel zijn leven lang showt Hij wat het is **om** lief te hebben. Om nederig te zijn. Op onnavolgbare **wijze**? Jazeker. Maar toch vraagt Paulus van ons dezelfde **gezindheid**!³ De nederigheid van Jezus Christus mag door ons nagevolgd worden. Zoals zo **vaak** bij een model zit **Hem** de kleding als gegoten. Bij ons zal het vaak niet zo goed passen. Het slobbert **om** ons lijf of zit juist veel te strak. Maar het is wel dezelfde kleding! Hij showt het op onnavolgbare wijze. Maar wij mogen het toch ook dragen. In navolging van **Hem**. Nederigheid was onze Heiland op het **lijf** geschreven. Hij gaf **zijn hoge** positie die Hij bij de **Vader** had op **voor** mensen, die Hem helemaal niets te bieden hadden. Totale ontlustering was zijn vooruitzicht. En toch ging Hij. En bleef Hij gaan. **Van Betlehem naar Golgota**. Van de vernedering **van** een voerbak tot de verhoging aan het kruis. Die tegelijk de diepste vernedering **was**. De ander de voeten **wassen**. Hij deed dat! Voor ons! Hij deed dat! Ons voor! Bij Hem was dat geen gewilde nederigheid. Geen **uiterlijk** foefje, waardoor je de mensen om krijgt. Geen **trucage**, geen maniertje. Nee, bij Hem is dat echt. Doorleefde nederigheid, omdat Hij, als geen **ander**, weet wat gevende liefde is. Hij is echt met mensen bewogen.

En het is die gezindheid, die Paulus ook van ons vraagt. Liefde. **Nederigheid**. Natuurlijk, zoals de kleding Jezus past, zo zit die bij ons nooit. Altijd een maatje te groot of te klein. En toch vraagt Paulus van ons dezelfde gezindheid. Hij **zegt** het heel sterk: 'In ootmoedigheid **achte** de een de ander uitnemender dan zichzelf.'⁴ De ander hoger aanslaan. De ander voorrang geven. Ook als die ander je niet ligt. **Ook** als die ander jou niets te bieden heeft.

Dat is in feite veel meer dan 'klappen voor de ander'. Dat gaat veel dieper dan af en toe applaudiseren voor je naaste. Het is geen kledingstuk, dat je naar believen aan- of uittrekt. Zulke nederigheid komt van binnenuit. Het is een gezindheid. Die gezindheid, die ook bij Christus de boventoon voerde. En zo onnavolgbaar naar buiten kwam. Zo mogen wij nederig **zijn**. Gedreven **mensen**. Gedreven door liefde. Geen navolgers van de **grote** misleider. Nee, navolgers van de **verpersoonlijking** van de liefde. Dan kun je je voegen. Ook als je **eigenlijk weet** dat je gelijk hebt. Dan heb je geen witte voeten **nodig**. En heb je ook geen lange tenen. **Maar** ziende op Christus ben je nederig. **Geen** applausjes voor jezelf. Ook al heb je **het** misschien nog zo verdiend. **Nederigheid** is een levenshouding. Een gezindheid. Een kledingstuk, dat je eigenlijk niet uit kunt trekken. Durven de minste te zijn. Niet alleen tegenover je meerdere. Dan val je op. Omdat je een **wereld** van verschil maakt.

- 1 Colossenzen 2 : 18.
- 2 Colossenzen 3 : 12.
- 3 Filippenzen 2 : 5.
- 4 Filippenzen 2 : 3.

AFSCHIEDING, DOLEANTIE EN VERENIGING VOOR NOORD-AMERIkanen EN...?

We beginnen deze boekankondiging met een gelukwens aan het adres van ds. B. Bouma, emeritus-predikant van de kerk te Assen-Noord; een van zijn boeken is in Engelse vertaling uitgekomen. Het betreft zijn studie over De Vereniging van 1892 die in 1967 door De Vuurbaak werd uitgegeven. Nu was er kennelijk vraag naar in Noord-Amerika en een soort werkgroep met de theologen Th. Plantinga, P. Y. de Jong en N.D. Kloosterman toog aan het werk en stelde een boek samen waarvan Bournas **Vereniging** het hoofdbestanddeel uitmaakt. Daarnaast werden een viertal **korte** overzichten gepubliceerd over de Dissenters van 1892 (Plantinga), over de donkere dagen van de Afscheiding ('**Darkness** over the Land', door De Jong), over de nieuwe start na de Afscheiding ('**The Dawn of a New Day**', ook door De Jong) en de vierde bijdrage kreeg als titel: '1886: **A Year To Remember**' (eveneens van De Jong). De tweede en derde studie waren we al eens tegengekomen in de uitgave *The Reformation of 1834* van de **Faculty of Mid-America Seminary** (Orange City 1984); ook dit zijn dus herdrukken. Nu heeft een vertaling-herdruk het voordeel dat omissies kunnen worden goedge maakt. Zo is er in tegenstelling tot 1967 nu wel een namenregister opgenomen. Er doen zich natuurlijk ook problemen voor. Bijvoorbeeld hoe vertaalt je de naam '**Hervormde Kerk**' en de naam 'Gereformeerde **Kerk**'? Of laat je die onvertaald? Beide vertaalt men immers met 'Reformed Church'. Bouma heeft ze wel laten vertalen en wel zó dat de naam 'Dutch Reformed **Church**' voorzien werd van de tussen haakjes geplaatste Neder-

H. Veldman

B boekbespreking

landse afkorting 'NHK'. En de andere naam van de Dolerende kerken werd gewoon omgezet in '**Low-German Reformed Church(es)**', dus de Nederlandse Gereformeerde **Kerken**. Een ander probleem lijkt me de detaillering die Bouma's werk kenmerkt; moet je echt alle lokale aanduidingen (topografische **namen** en kerkelijke pers) noemen of kun je volstaan met een samenvattend overzicht met **wat** minder details? Men koos voor een integrale vertaling. **Gelukkig** maar. Toch **was** het misschien wel wenselijk geweest een **kaart** van Nederland op te nemen met daarin de belangrijkste plaatsen in verband met deze kerkhistorie. Op de inhoud van dit werk hoeven we hier verder niet in te gaan. Wie **graag** een Engelse editie van Bouma's werk wil lezen kan nu dus zijn weg vinden. Op de omslag prijkt een foto van de Asser Christelijke Gereformeerde Kerk, waar men in 1888 een generale synode **had** gehouden en waar de koers van de afgescheiden kerken naar de Vereniging werd uitgezet. Van **harte** aanbevolen — en dan niet alleen voor Noordamerikanen die hun Nederlandse roots niet mogen vergeten. De kerkgeschiedenis van de 19e eeuw heeft namelijk gereformeerd-oecumenische dimensies die verplichtingen kennen tot in onze dagen. En tot ver over onze **nationale** grenzen!

N.a.v.: H. Bouma (e.a.), *Secession, Doleantie, and Union: 1834-1892*, Uitg.: Inheritance Publications Neerlandia (Canada) and Iowa (USA). ISBN 0-921100-36-1. Omvang 302 pp. Prijs US \$ 1,90.

ZENDING EN DVN

SAMEN AAN DE SLAG

methoden vergeleken

C.F. Stolper

De zending is in beweging. Er wordt druk gestudeerd en gecongresseerd. Ook de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) heeft zich vorig jaar met dit onderwerp bezig gehouden en heeft opdracht aan deputaten BBK (betrekkingen buitenlandse kerken) gegeven nadere studie te verrichten. Twee studiegroepen hebben inmiddels een rapport naar de kerken gestuurd. Het gaat om de principiële samenhang tussen Woord en daad, tussen zending en blijv. het werk van De Verre Naasten (DVN) die op zendingsterreinen ontwikkelingshulp geeft. Ook is nagedacht over de organisatorische consequenties van die samenhang en zijn voorstellen geformuleerd.

Uitgangspunt van dit artikel is de conclusie van het rapport dat er een principiële samenhang is tussen Woord en daad; de daad mag niet los gemaakt mag worden van het Woord en staat in het kader van het verkondigde evangelie. De kracht van het Woord **komt ondermeer** uit in de daad. Woord en daad vallen beiden onder verantwoordelijkheid van ambten en gemeente. Zo sluiten missionaire en diaconale **taken van** de ene gemeente op elkaar aan. We proberen in dit artikel verder te denken over een toekomstige samenwerking en stellen ons de volgende vragen:

1. Is er methodisch gezien een **belangrijk** verschil (gegroeid) in de manier van werken als zendeling en van DVN-er?
2. Zo ja, op welke achtergronden

berust dit verschil?

3. Zijn er werkbare oplossingen mogelijk?

We kiezen voor een vergelijking in werkvormen van zending met DVN **en** niet met het algemene ontwikkelingswerk, omdat DVN vooral werkt op zendingsterreinen, waar de principiële samenhang **tussen** Woord **en** daad ook in de praktijk van de samenwerking vorm zal **moeten** krijgen.

Een stukje geschiedenis

Toen de eerste zendelingen van na de oorlog door de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) in **Irian** arriveerden, werden zij niet alleen geconfronteerd met de **leegheid** en de angst **van** het heidendom, maar ook met **een** naar Europese maatstaven

enorme achterstand op sociaal-economisch en medisch gebied. In die situatie verkondigden zij niet alleen het evangelie, maar verrichtten ook noodhulp, als **een** daad **van barmhartigheid** volgend op het evangelie. Er **was** in beide opzichten heel veel te doen, veel te veel eigenlijk. Mede om die reden **schooten** gelovige broeders en zusters in Nederland de zendelingen te hulp. Want door **het** ontbreken **van** goede afspraken op de **synode van** 1951, beschouwden de **zendende** kerken de daad **van** barmhartigheid niet als tot hun diaconale taak behorend en werd dit werk overgelaten **aan** het particulier initiatief, het ambt der gelovigen. Er werden verenigingen opgericht die **later** fuseerden tot DVN.

Lag het accent bij **DVN** aanvankelijk op noodhulp in **het** voetspoor van de zending, toen kleine gemeenten ontstonden, **werd** de invalshoek voor hulp vooral gelegd bij de gemeenten zelf. De hulp **was** erop gericht het diaconaat binnen de gemeenten te laten functioneren – er waren geen diakenen – om daarmee het ontwikkelingspeil, de sociaal-economische levensstandaard te verhogen en de gemeente te leren zichzelf te helpen. Afgezien van **incidentele** gevallen van noodhulp werd beleidsmatig gekozen **voor** meer structurele hulp met duurzame effecten; dus geen keuze **voor** algemene ontwikkelingshulp aan de hele bevolking, maar **voor** diaconale hulp vanuit Nederland die ook diaconaal gesitueerd werd binnen de gemeenten (naar **Gal.6**: 10 'doet goed aan allen, maar in het bijzonder aan geloofsgenoten'). Op deze manier kreeg het Woord diaconaal gestalte in Nederland **van** gemeente tot gemeente

en werd in Irian aangesloten bij diaconale **taken** van de gemeenten zelf. Zo was het mogelijk een **appèl** te doen **op bijbelse** begrippen als 'van God gekregen talenten, rentmeesterschap, omzien naar elkaar, eigen verantwoordelijkheid tegenover God'.

Helaas werkten de zendende kerken en DVN op het thuisfront, de kerkelijk uitgezonden en de DVN-ers op het veld **vaak** langs **elkaar** heen. Daardoor ontstonden gemakkelijk twee sporen van beleid waar **Irianezen** vanzelfsprekend **niet veel** van begrepen.

Kleine zendingsgemeenten werden ondertussen zelfstandig, **zusterkerken** i.p.v. dochters, terwijl in de rest van de wereld nauwelijks witte plekken **te** vinden waren, waar nog nooit het evangelie gehoord **was**. Op vele plaatsen bleken jonge en **trouwe** kerken van Christus te zijn die assistentie bij hun missionaire en diaconale werk goed konden gebruiken. Dat vroeg van de zenden- de kerken een andere aanpak, waar een begrip als wederkerigheid in de relatie **een** rol ging spelen; minder eenrichtingsverkeer en **meer** bereid- heid **om van** elkaar te leren.

Verskil in methode

Nu Woord en daad gelukkig weer met **elkaar gaan** optrekken, komt de vraag op of er belangrijke verschillen gegroeid zijn in de aanpak, de attitude **van** zendeling en DVN-er, die een toekomstige samenwerking kunnen **bemoeilijken**. In onderstaande tabel vindt u de **verschillen** – zonder compleet te zijn – in steekwoorden aangegeven zoals die in ieder geval tot voor kort karakteristiek waren (vgl. **bevestigingsformulier**.) en soms nog zijn (vgl. **beleidsprogramma DVN**).

Zendeling

- Dienaar des **Woords**, uitgezonden door een kerk, kerkplanter
- klemmende oproep tot bekering en gehoorzaamheid
- het bijzondere ambt, met **gezag** spreken

- herderlijke zorg voor schapen
- vertroosten, vermanen, afwijzen
- opoffering
- toelaten tot doop en **avondmaal**
- aanstellen van ouderlingen en **diakenen**

DVN-er

- de doelgroep helpen zichzelf te helpen
- nadruk op de **eigen** verantwoordelijkheid en eigen initiatief
- **doelgroep bewustmaken van problemen** en mogelijk oplossingen
- de hulpgever participeert in de **doelgroep**
- kredietverlening, rente
- verantwoordelijkheid nemen voor elkaar
- onafhankelijkheid, jezelf kunnen **redden**
- uitdelen aan anderen

Bijbelse achtergronden

Er **zijn** dus duidelijke verschillen aanwijsbaar die begrijpelijk zijn tegen de achtergrond van de onderscheiden taken, theologische inzichten **o.a.** rond het ambt en de **geschiedenis** van de hulpverlening. De zendeling identificeert zich vooral met Jezus Christus die vol ontferming bewogen het **Joodse** land doortrok, het koninkrijk van God verkondigende, zieken genas en bezetenen verlost. Zijn wonden stonden in het teken van zijn grote liefde en wezen **vooruit** naar een nieuwe wereld. Er waren vrijwel geen voorwaarden vooraf **om Hem** te volgen; **wanneer** je maar geloofde in de **Zoon** van God, **wanneer** je je maar afhankelijk wist van zijn grote offer. Hij **was** op een volmaakte manier dienstbaar en vroeg anderen **ook** om die overgave. Na **zijn** opstanding gaf Hij bevel zijn evangelie van de verzoening overal rond te vertellen. In zijn spoor trok Paulus naar de **heidene**n en werden tienduizenden zendingen uitgestuurd. Zij gaven de blijde boodschap door, maar deelden ook liefdevol uit **van** materiële overvloed, die immers ook

ontvangen was.

Nadere bestudering maakt echter ook duidelijk dat de daden van Jezus nooit los van het Woord plaatsvonden **en** selectief werden uitgevoerd. Niet iedere bezetene of verlamde **werd** genezen en Hij organiseerde niet zelf een gezondheidszorg. Jezus schakelde werkers in die verantwoordelijk **werden**, initiatieven namen en in beweging **kwa-**men. Zij **werder** missionair en diaconaal actief. Na de hemelvaart stortte de hele '**zaak**' niet in, **intendeel**, het werk ging door en breidde zich uit.

De manier van werken van de DVN-er is gebaseerd op een beleid, gevormd door een 20-jarige praktijk van vallen en opstaan. De hulpverlening van DVN richt zich 'vooral op het in materieel opzicht zelfstandig en **diaconaal** goed kunnen functioneren van de christelijke gemeente' (**beleidsprogramma DVN** 19%). De ervaring heeft geleerd **dat** door vanaf het eerste contact de verantwoordelijkheid te leggen bij de doelgroep, dit doel **beter** haalbaar **is**. DVN maakt ook gebruik van ervaringen **zoals** die door anderen binnen het **algemene** ontwikkelingswerk zijn opgedaan en van een vak als Ontwikkelingssamenwerking **zoals** dat **aan** sommige universiteiten wordt **bestudeerd**. Bijbels gezien neemt DVN haar uitgangspunt in de gemeente als het lichaam van Christus, **waar men** elkaar tot een hand en **een** voet is. Ieder gemeentelid heeft eigen gaven gekregen **die** ook in de soms erg beperkte omstandigheden waarin hij door God geplaatst is, gebruikt **mo-**gen worden en ontplooid om te kunnen functioneren als beeld van God en elkaar en anderen buiten de gemeente te dienen. DVN doet een **appèl** op **het** rentmeesterschapen de eigen en gezamenlijke verantwoordelijkheid als **gemeente** om elkaar te helpen en aan anderen uit te delen. Zo wordt een duurzame verbetering beoogd binnen de gemeente waardoor in het diaconaal functioneren de gestalte van Christus zichtbaar wordt.

Mogelijkheden voor overeenstemming

Wanneer zendende kerken in de toekomst ook de diaconale hulp op **zendingsvelden** of aan **jonge zusterkerken** tot hun verantwoordelijkheid gaan rekenen, wil dat nog niet zeggen dat zij zich **ook** met de **uitvoering** moeten gaan **bezig houden**. Daartoe missen zij meestal de specifieke deskundigheid. Door in goede samenwerking het beleid op elkaar af te stemmen kan de kerk, i.c. de zendingscommissie de uitvoering overlaten aan **een** vereniging als DVN. In zo'n commissie horen diakenen te zitten die **het** overleg met DVN behartigen. De verschillende wijzen in aanpak kunnen gemakkelijk tot conflicten leiden. Uitgangspunt is dat de **Woordwerker** een eigen taak en **invalshoek** heeft, verschillend van die **van** de diaconale werker, de DVN-er. Toch kunnen er ook punten **van** overeenkomst in werkwijze, attitude worden gevormd. Beiden zijn immers bezig met een **ontwikkelingsproces van** volwassen **mensen**, ook in gebieden waar nog nauwelijks sprake is van een gemeente. De Geest brengt in **beweging**, waar zendeling en DVN-er als wegwijzers mogen fungeren. Zij 'trekken de kar' niet, zetten geen kerkgebouwen op, ploegen geen akkers en regelen **geen complete** gezondheidszorg. Zij dragen bouwstenen aan **waar** anderen **gaan** bouwen. Zij zijn voorzichtig in het opzetten van organisaties die op korte termijn niet of nauwelijks door de gemeenteleden gerund kunnen worden om geen **'overdrachts-hobbels'** te creëren.

Vanaf de start al moet **duidelijk zijn** dat wij niet onze gemeente gaan vormen, maar zij de hunne. Hulp bij financiering **van** kerkgebouwen of oprichten van scholen moeten in dat kader plaatsvinden. Het vereist **een** attitude die wel eens kan verschillen **van** het kerkelijk leven in Nederland waar kerkenraden soms initiatieven en verantwoordelijkheden **aan** zich trek-

ken en gemeenten vooral volgen. Ook de verschuiving in de zending naar hulp aan jonge zusterkerken vraagt een andere werkhouding van de zendeling die **almeer** lijkt op die van de DVN-er: oog voor de zelfstandigheid **en eigen** verantwoordelijkheid **van** de **hulpvragen**-de kerk, leiding overlaten **aan** anderen, participatie in het geestelijke **ontwikkelingsproces** van de hulpvragers, **in** de meeste gevallen aanpassen aan lokale structuren of **manier** van werken en ruimte geven om oplossingen te **creëren** die passen **in** eigen cultuur.

De consequentie van de keuze van DVN voor hulp, gericht op **het** diaconaal beter functioneren van gemeenteleden en gemeenten, is dat er ook aandacht **besteed** zal worden aan het handen en voeten geven van het diakenambt ter plaatse. Noodhulp, **evengoed een vorm van** diaconaal dienstbetoon, is vooral bedoeld als hulp in schrijnende gevallen ter overbrugging naar meer duurzame hulp. Hier worden korte termijn effecten beoogd. Dit soort hulp **is** enigszins te vergelijken met de wondertekenen die Jezus bij zijn evangelie **gaf** als teken van **zijn** liefde. Noodhulp kan in de eerste fase van het zendingswerk broodnodig zijn, maar is altijd eindig **en mag** duurzame hulp niet blokkeren. Het is duidelijk dat duurzame **hulp** alleen door een hart vol liefde **kan** worden gegeven, ook al is dat niet altijd direct duidelijk voor de hulpvragers.

Samenvattend **kunnen we** constateren dat er voor Woordwerkers en daadwerkers hele goede mogelijk-

heden zijn om binnen de gemeente **samen** te werken met behoud van eigen taken, al **zal** er **theologisch** nog verder moeten worden nagedacht over de achtergronden **van** de manier van helpen.

Piet Los Dood meisje en andere verhalen

Ook in deze uitgave formuleert hij op een treffende en heldere wijze zijn gedachten waarbij ook voor u de situatie herkenbaar is. Een kostelijk boek.

112 pag., ing., f 19,50

Verkrijgbaar bij de boekhandel

Oosterbaan & Le Cointre B.V.
Postbus 25, 4460 AA Goes, Telefoon 0113-215591

HOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN

BOEKHANDEL
Uw boekenbestellijn 010-4820488

VAN RIETSCHOTEN

Keizerswaard 8, 3078 AM Rotterdam. Winkelcentrum Keizerswaard

HOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN

BEELD-VORMING ROND DE HOORDER

J.R. Douma

Praktische theologie in Kampen

*P*reken voor je hoorders.' Zo luidde de titel van het tweede artikel over een eigentijdse gereformeerde preekvisie dat professor De Ruijter eind vorige maand in **De Reformatie** schreef. Wie preekt, preekt altijd voor hoorders. Een heel belangrijke vraag is dan: Wie is die hoorder eigenlijk? Wat voor beeld hebben we van hem (of haar, maar dat zeg ik er gemakshalve niet steeds expliciet bij)? In dit en in een volgend artikel ga ik op zoek naar een antwoord op die vraag.

Hoorder-gericht preken

Het thema dat ik hier aansnijdt, heeft alles te maken met een pleidooi dat de laatste tijd steeds vaker klinkt: het pleidooi voor hoorder-gericht preken. Daarmee wordt bedoeld dat de hoorder in de preek ter sprake moet worden gebracht. De preek is immers voor hem bestemd en daarom is het ook belangrijk dat hij zichzelf en zijn eigen leven herkent in datgene wat er op de kansel gezegd wordt. Dat is eigenlijk ook wel heel logisch. Gods Woord is immers op de mens gericht en berekend. Op allerlei manieren wordt in de bijbel het veelkleurige beeld van de mens opgeroepen. De prediking als bediening van Gods Woord is dus als concrete toespraak tot deze mens per definitie hoorder-gericht.

Daarmee wordt tegelijk duidelijk dat hoorder-gericht preken zeker niet betekent dat er afscheid wordt genomen van wat ik nu gemakshalve even 'tekst-gericht preken' noem (prediking waarin alle na-

druk ligt op de uitleg van de tekst). Wie dat zou willen beweren of daar bang voor is, creëert een valse tegenstelling, alsof tekst-gericht preken en hoorder-gericht preken op gespannen voet met elkaar zouden staan. Want dat is, als het goed is, nooit het geval: wie tekst-gericht preekt, preekt als hij dat op een goede manier doet per definitie hoorder-gericht. In de Schrift wordt immers de mens ter sprake gebracht!

Natuurlijk kan de praktijk wel eens wat weerbarstiger zijn dan de theorie. Een dominee die zich (ie) sterk concentreert op het hoorder-gericht preken, loopt het gevaar dat hij de tekst te weinig recht doet. Hij maakt zich in zijn preekvoorbereiding niet al te druk om een goede exegese van de preektekst en concentreert zich vooral op het vinden van aansprekende voorbeelden en treffende en eigentijdse woorden. Maar hij vergeet dan dat er in de tekst dingen ter sprake kunnen worden gebracht die wel heel belangrijk maar helemaal niet zo aanspre-

kend zijn. Of dat de tekst antwoorden geeft op vragen die zijn hoorders helemaal niet stellen maar die wel van levensbelang zijn. Een dominee die zich aan de andere kant (te) sterk concentreert op het tekst-gericht preken, loopt het gevaar dat hij de hoorder te weinig recht doet. Hij gaat er vanuit dat de hoorder toch al in de tekst zit. En als hij de tekst dan grondig exegetiseert, dan komt de hoorder daar vanzelf wel in mee. Maar hij vergeet dan dat dat uitgangspunt (de hoorder zit al in de tekst) heel sterk aangevochten kan zijn: het kan in een werkelijkheid waarin er zoveel tegen Gods aanwezigheid in dit leven lijkt te spreken een heel gevecht zijn om de relevantie van een tekst uit Gods Woord voor het eigen leven te ontdekken. En wie zich dan in zijn preek(voorbereiding) niet expliciet op de hoorder richt, door de vragen die hij bij de tekst heeft bij zichzelf toe te laten, loopt de kans langs hem heen te preken. Ze mogen dus niet tegen elkaar uitgespeeld worden, tekst-gericht preken en hoorder-gericht preken, want uiteindelijk gaat het in die twee uitdrukkingen om twee zijden van dezelfde zaak: de prediking als concrete aanspraak vanuit Gods Woord voor mensen van vandaag.²

Hart-gericht preken

Elke preek moet zich (vanuit de tekst) richten op de hoorder. Allereerst dus omdat God de mens in zijn Woord ter sprake brengt. Maar in dit verband is ook nog een andere blikrichting van belang. Ik denk dan aan datgene wat we belijden in Zondag 25 (vraag en antwoord 65) van de Heidelbergse Catechismus:

Door de verkondiging van het heilige evangelie werkt de Heilige

Geest het geloof in ons hart. Hier wordt duidelijk dat de prediking als de bediening van de **Geest**³ zich richt op het hart **van** de hoorder. Met het hart wordt het **centrum** van het mens-zijn aangeduid, het **on**-zichtbare centrum van heel het leven. Het is de meest binnenste plek van de mens vanwaaruit heel zijn leven vorm krijgt. Daar richt de prediking zich op: op het hart als de plek **waar** de Geest het geloof werkt.

Kenmerkend voor de prediking is dus: de gerichtheid **op** het hart. De hoorder-gerichtheid **van** de preek die voortvloeit uit **en** nauw verbonden is met de tekst-gerichtheid van de preek verdiept zich hier tot een hart-gerichtheid. Het is God de Geest om **hét** hart van de hoorder te doen.

Opnieuw is het niet ter **zake** om hier een tegenstelling te creëren die er ten diepste niet is. Bijvoorbeeld vanuit de vraag: Maar moet niet **alle prediking** Christus-prediking zijn? Zeker, alle prediking moet Christus-prediking **zijn**. Maar juist als Christus-prediking is de prediking hart-gericht. Professor Trimp heeft dat in zijn opstel 'God brengt de mens ter sprake' heel kort **en** veelzeggend geformuleerd. Hij stelt zich de vraag of in **de Christus**-prediking de mens wel voorkomt. Of eigenlijk zegt hij dat dat toch nauwelijks een vraag mag heten. Want, zo vat Trimp samen: *Christus*-prediking 1. onthult het verzet van het mensenhart; 2. brengt de tegenstem van **het** hart ter sprake; 3. geeft bezieling aan dat *hart* en 4. roept weerklink op in het *mensenhart*.⁴ Uit deze formuleringen, die door Trimp in zijn opstel uiteraard nog wel wat nader zijn uitgewerkt, blijkt overduidelijk dat Christus-prediking hart-gerichte prediking is: van een tegenstelling is hier geen sprake. Het is voor alle goede prediking wezenlijk dat er sprake is van gerichtheid op het **hart** van de hoorder.

Geloven

Vanuit Zondag 25 blijkt dus dat de prediking als bediening van de Geest **zich** richt op het **hart** van de hoorder. Ik wil dat nu **nog** wat nader toespitsen door ook aandacht te vragen voor het andere centrale **element** van Zondag 25 (vraag en antwoord 65): het geloof. Prediking als bediening **van** de Geest is **ge**-richt op het geloof van de hoorder. Geloven is dus het doel waarop de prediking zich volgens Zondag 25 richt. Maar wat is Geloven nu eigenlijk? Ik zou die vraag willen beantwoorden door in Geloven een drietal dimensies te onderscheiden die heel **nauw** met elkaar **samen**-hangen **en** op elkaar betrokken zijn. Ik duid die drie dimensies aan met de volgende **trefwoorden**: Leer over **God**, Omgang met God en Leven voor **God**.⁵

De eerste dimensie **is** die van de **Leer**: Geloven heeft altijd een kennis-aspect. Wie gelooft moet weten wie God is. En God is ook te kennen: Hij heeft Zich geopenbaard in de Heilige Schrift. De kerk heeft die Schrift ook al eeuwenlang gelezen en in belijdenisgeschriften **na**-gesproken wat ze er in gevonden heeft. Als er gepreikt wordt, zal deze dimensie **van** Geloven dan ook **altijd** herkenbaar **moeten zijn**: hoorders **moeten verder** worden **ge**-holpen in hun kennis over de God van het Woord **en** in hun kennis van het Woord **van** hun God. De tweede dimensie **is** die **van** de **Omgang**: voor Geloven is heel kenmerkend dat er sprake is **van** een persoonlijke relatie met God, een vertrouwens-relatie. **God gaat** met mensen om en mensen gaan met **God om**. En in die **Omgang** hebben ook gevoel en ervaring een plaats: Geloven gaat niet op in **weten**, er is ook ruimte voor de **bevinding** van **het** geloof, voor blijdschap en verlangen, **voor** verdriet en depressie, voor angst en twijfel, voor aanbidding en lof. Als er gepreikt wordt, zal deze dimensie **van** Geloven dan ook altijd herkenbaar moeten zijn: hoorders moeten merken dat er

ruimte is voor de vragen en **weer**-standen die opkomen vanuit hun aangevochten leven én voor geloofsblijdschap en het smaken van Gods goedheid.

De derde dimensie is die van het **Leven**: Geloven **krijgt altijd vorm** in een christelijke levensstijl. Gelovigen zijn herkenbaar aan de manier **waarop** hun leven gestalte krijgt: er worden vruchten van geloof zichtbaar in het leven van alledag. Wie gelooft laat zich aan de hand van de Tien Woorden van God de weg wijzen, de **weg** die **naar** het goede leven leidt. Als er gepreikt wordt, zal deze dimensie **van** Geloven ook **altijd herkenbaar** moeten zijn: hoorders moeten, heel concreet, te zien krijgen **waar** de **weg** naar het leven loopt, dat is de **weg van** de navolging van Christus. En ze moeten geholpen worden om die weg met **vallen** en opstaan te gaan.

Omgang

Deze drie dimensies van Geloven (Leer, Omgang en Leven) moeten **dus** herkenbaar zijn in de prediking die zich als **bediening** van de Geest richt op **het** geloof in het hart van de hoorder. Toch zou **ik nog** één stap verder willen zetten. De drie dimensies van Geloven **staan name**-lijk niet keurig naast elkaar. **Er** is een dimensie die de **kern van** Geloven vormt: de dimensie van de **Omgang**. Aan die dimensie ontleent Geloven zijn kleur **en** diepgang. Dat betekent niet dat de dimensies **van** de Leer en **het** Leven **van** minder belang **zouden** zijn. Het betekent wel dat die dimensies altijd moeten kleuren naar de dimensie van de **Omgang**. De Leer over God krijgt dan nooit, ook in de preek niet, de **vorm** van een droge en **abstracte** uiteenzetting **van orthodoxe** waarheden: het gaat altijd om de **kennis** van de God **van** de **Omgang**. Het Leven voor God krijgt dan nooit, ook in de preek niet, de **vorm van** een je houden **aan een** aantal regels en **geboden**: **het** gaat altijd om een vanuit de Omgang

met de **God** van de wet leven naar de wet van God, een leven dat gestempeld wordt door de navolging van Christus en de bezieling door de Geest.

Om samenvattend onder **woorden** te brengen wat dit betekent voor de prediking, zou **ik willen** zeggen dat heel de preek moet staan in de toonsoort van de Omgang. Dat heeft dus allereerst te **maken** met het gegeven dat de preek als bediening van de Geest gericht moet zijn op het geloof in het hart **van** de hoorder. Maar het heeft ook alles te maken met het kader **waarin** de preek een plaats heeft, **namelijk** het liturgische kader van de ontmoeting met **God**. God komt naar ons toe en wij komen naar God toe. **God** ontsluit **voor** ons zijn hart en wij mogen ons hart voor **Hem** openleggen. God zoekt Omgang met **zijn** kinderen en zijn kinderen **zoeken Omgang** met **Hem**. Een preek die in dat kader klinkt, moet wel een preek zijn die staat in **de** toonsoort van de Omgang.

Predikant en hoorder

Preken die gericht zijn op het geloof in **het** hart van de hoorder zijn dus preken die staan in de toonsoort van de **Omgang**. In een volgend artikel wil ik daar nog weer op terug **komen**. Nu moet ik eerst terugkeren naar de eigenlijke vraag die aan de orde is: Wie is de hoorder **van** de preek? Wat voor beeld hebben we **van** hem? Ik stel deze **vraag** nu allereerst vanuit de invalshoek van de predikant: Hoe kijkt hij aan **tegen** de hoorder die hij 's zondags in de kerk ontmoet? Wat **voor** beeld heeft hij van die hoorder? Het antwoord dat een predikant op deze vraag geeft, heeft grote gevolgen voor de wijze waarop Rij preekt. Daar komt bij dat geen enkele predikant blanco staat tegenover zijn hoorders. Hij heeft altijd, of **hij** zich dat **nu** bewust is of niet, een bepaald beeld van de hoorder, een beeld dat dus doorwerkt in zijn manier **van** preken.

Ik wil hieronder achtereenvolgens,

vanuit de **invalshoek** van de predikant, een **paar** mogelijke antwoorden op de **vraag** naar de hoorder schetsen en tegelijk laten zien wat het **hebben** van een bepaald hoorder-beeld voor consequenties voor de prediking **heeft**. **Terwille** van de duidelijkheid zal mijn schets nogal zwart-wit en dus ongenueanceerd uitvallen.

Hoorder-beelden

1. De hoorder wordt voor alles gezien als **een** zondaar. In de kerk komen zondige mensen. Mensen die vijandig staan tegenover God. Mensen die eigenlijk helemaal niet naar Zijn Woord willen luisteren en er zich evenmin **door** willen laten gezeggen. Tot hen richt zich de preek: tot notoire **zondaars**, die uit zijn op alle kwaad, bij wie eigenlijk **nog** niets te merken is **van het** nieuwe leven, omdat ze zich afsluiten voor de Geest. De predikant met dit **hoorder-beeld** is een **boete**-prediker die voortdurend waarschuwt tegen de zondige levensstijl en wijst op de intense slechtheid **van** zijn hoorders (die daar zelf immers blind voor **zijn**). Zijn prediking neemt daarbij wetticistische trekjes aan: het evangelie wordt maar nauwelijks verwoord als **blij**-de boodschap, een boodschap die vreugde brengt in het leven van hen die zich eraan gewonnen **geven**.

2. De hoorder wordt voor alles gezien als een geseculariseerd **mens van de twintigste eeuw**. In de kerk komen mensen die zich **laten mee**-slepen door de verdorven en heidense sfeer die deze wereld ademt. Mensen die zich niet willen **verwe**-ren tegen de wereld, er zich door op sleeptouw laten nemen. De **kerk**-ganger van de jaren negentig is de individualist die zijn eigen boontjes dopt en **lak** heeft aan de **ge**-meenschap. Die ook maar nauwelijks meer oog heeft voor de normen van **Gods** Woord als het bijvoorbeeld over de omgang tussen man en vrouw gaat, of over het **uit**-gaansleven, de vrijetijdsbesteding.

De predikant met dit hoorder-beeld is een profeet die met **een** al-wijs oog het gebeuren in de wereld en de **verloedering** van het **maatschap**-pelijke leven gadeslaat, er zijn **com**-mentaar bij geeft en de hoorders vermaant de wereld te verzaken en zich niet te **laten beïnvloeden** door de omringende cultuur. Zijn prediking staat in een wijds en maatschappelijk maar **onheils**spellend perspectief, waarin maar weinig ruimte is voor wat mensen in hun persoonlijke leven beweegt.

3. De hoorder wordt voor alles gezien als een consument, een reële of **potentiële kerkshopper**. 's Zondags gaat hij **naar de kerk** om te kijken of er ook iets van **zijn** gading te halen **valt**. Hij zijgt passief neer op zijn **stoel of** in de (overigens slecht zittende) kerkbank en laat alles met **een** kritische blik en een kritisch luisterend oor over zich heen komen. Als het hem aanstaat, komt hij terug. Staat het hem niet aan, dan verdwijnt hij om zijn geluk elders te beproeven, want elke vorm van **kerkbesef** of ambtsbesef is hem vreemd. De predikant met dit hoorder-beeld is iemand die koste wat kost vermijdt **aansprekend** te zijn. Hij waagt zich consequent niet aan begrijpelijke taal, laat niets van zichzelf zien (het zou er **eens** menselijk **aan** toe **gaan** in de kerk), verafschuwt verhaaltjes in de preek **en** legt bijna elke zondag nadruk op het feit dat Gods Woord hier ambtelijk **wordt** verkondigd, **een** Woord dat niet uit en niet naar de mens is. Zijn prediking draagt een onaantastbaar karakter en **kritiek** daarop is uit den boze, want **elke** vorm **van** kritiek komt voort uit een stuk consumentisme.

4. De hoorder wordt **voor** alles **ge**-zien als **een door de Geest ver**-nieuwde **mens**, iemand **die** in Christus **een** nieuwe schepping is. Zijn leven is **vol** van **geloofs**vreugde en kent nauwelijks enige aanvechting. De **zonde** is (vrijwel) overwonnen. De predikant **met** dit hoorder-beeld is een charismatische en bevlogen prediker die zijn hoorders enthousiasmeert voor het leven door de

Geest maar **wat** weinig oog heeft voor de schaduwkanten van een christenleven. Zijn prediking **staat** in de toonzetting van het **optimisme** en schildert een leven dat, open als het **staat** voor de **werking** van de Geest, voor alles gekenmerkt wordt door **positieve** ervaringen en harmonieuze verhoudingen.

Beeld-vorming

Zoals ik al zei: deze vier hoorder-beelden zijn wel **erg** zwart-wit. En ik mag wel aannemen dat geen **enkele** predikant zo eenzijdig **tegen** de hoorder aankijkt **en** zulke eenzijdige accenten **in zijn** preek zet als ik hier geschetst heb. Tegelijk zullen de geschetste hoorder-beelden ook **wel** een stukje herkenning opleveren: deze vier hoorder-beelden bevatten in al **hun** zwart-witheid toch echt wel enkele **waarheidsmomenten**. Maar **daar** gaat het me nu niet om. **Op** dit moment is vooral **belangrijk** dat duidelijk wordt dat het hebben **van een** bepaald (bewust of niet-bewust) **hoorder-beeld** grote invloed **heeft op** de wijze van

preken van de predikant. Dat gegeven maakt het **noodzakelijk**, ook als het gaat om de ontwikkeling van een eigentijdse gereformeerde **preekvisie**, om **aan** beeldvorming rond de hoorder te **doen**. Wie is de hoorder? Welk hoorder-beeld vormt een vruchtbaar uitgangspunt voor de prediking? In een volgend **artikel** hoop ik op die vragen nader in te gaan.

1 Vergelijk hier: C. Trimp, God brengt de mens ter sprake, in: A.G. Knevel (red.), *Bevindelijk prediking*, Kampen 1989, 1W-109 (104). Ik denk in dit verband ook aan de volgende opmerkingen: 'Prediking is instrument van verzoening van het leven met God, van verlichting van het verstand, verzekering van het hart en motivering van de wil. Zij vertroost en vermaant ons vanuit de

waarheid, die in Christus is. Daarom is een preek per definitie actueel, gericht op de hoorders. Zij is de weldaad van de "levende verkondiging" die de kerk heeft te bewaren als haar grote schat en heeft te bewaken als haar primaire kenmerk' (C. Trimp, *Klank en weerklink. Door prediking tot geloofservaring*, Barneveld 1989, 40-41).

2 Vergelijk hier: Trimp, Klank en weerklink, 23: 'heet de preek (moet) staan in de toonsoort van de aanspraak. Het gaat niet om de subjectieve inspraak in het hart of de objectieve uitspraak van de leer, maar om de aanspraak van de sprekende God in het verbond'.

3 Vergelijk over de prediking als bediening van de Geest: C. Trimp, *Woord, water en wijn. Gedachten over prediking, doop en avondmaal*, Kampen 1985, 23-29.

4 Trimp, *God brengt de mens ter sprake*, 104-105 (de cursiveringen zijn door mij aangebracht).

5 Vergelijk het artikel 'Wat is spiritualiteit?' dat ik in september vorig jaar in *De Reformatie* schreef (*De Reformatie*, jaargang 73, 14 september 1996, 931-934).

Ds. D. Los

Pastorale pastilles

enkele grepen uit een boeiend en veelzijdig pastoraat

Graag wil de auteur die mensen tegemoet komen die hem vertellen zijn pepermoten te hebben opgezogen. Om er op die manier nog langer van te genieten. Een ware delicatessie voor de fijnproevers.

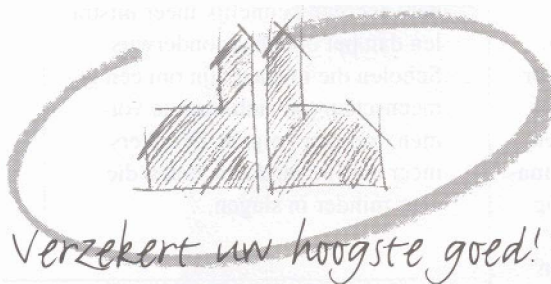
208 pag., ing., f 22,00

Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25, 4460 AA Goes, Telefoon 0113-215591

donatus

Verzekerd zijn bij Donatus is een geruststellend gevoel. Al sinds 1852 de verzekeraar voor uw kerkelijke eigendommen, maar ook voor al uw andere verzekeringsaangelegenheden. Vraag vrijblijvend onze brochure of offerte of maak een afspraak voor een vrijblijvend persoonlijk gesprek.

Postbus 500
5240 AM Rosmalen

Hoff van Hollandlaan 8
Tel. 073 5221700 - Fax 073 5221717

GELOOFWAARDIG VERZEKERD

M

meegelezen

Evangelische school geliefd in Duitsland

Uit de evangelische maandkrant *Uitdaging* van november **geven** we dit bericht door:

Evangelische scholen in Duitsland groeien snel in **aantal** en omvang. Zij worden steeds meer populair, ook bij ongelovige ouders. Dat meldt de Duitse organisatie van christelijke scholen. Dit jaar gingen drie nieuwe **particuliere** evangelische scholen van start, waarmee het **aantal** op 46 **kwam**. Tien jaar geleden **waren** 't er **acht**. Er zijn **nu** 12.400 'evangelische' scholieren, die door 900 leerkrachten worden opgeleid. Veel niet-christenen schrijven hun kinderen er in wegens het goede onderwijs en omdat zij er de sfeer beter en het **geweld** minder vinden.

Christelijk onderwijs in Nederland

Volgens de jongste onderzoeken worden de **kerken tegenwoordig** vooral gewaardeerd om hun maatschappelijk nut: **wat** zij nog geloven en leren is **van** minder belang. Op dezelfde manier wordt de christelijke school nog breder gewaardeerd **dan** je zou verwachten nu steeds minder ouders en kinderen een kerk van **binnen** zien. Het *Centraal Weekblad* van 31 oktober jl. berichtte daarover:

Ondanks de voortschrijdende ontkerkelijkering, sturen veel ouders hun kinderen bewust naar christelijke scholen. **Aandacht voor waarden en normen**, het **creëren van een gemeenschapsgevoel** en **besturen die dichter bij de ouders** staan, blijken de **sleutels** tot hun succes.

Dat concluderen de onderzoekers A. Dijkstra, J. Dronkers en R. Hofman in hun **boek** *Verzuiling in het onderwijs*, dat **vroegere week** is verschenen. Ze proberen te verklaren waarom nog steeds tweederde **van** alle leerlingen naar het christelijk onderwijs gaat.

Protestants-christelijke en rooms-katholieke scholen hebben goed ingespeeld op de vraag van ouders naar aandacht voor zingeving op school, meent prof. dr. J. Dronkers, hoogleraar onderwijskunde aan de Universiteit van Amsterdam. Het gaat de ouders niet **om opvoeding** in 'godsdienstigheid' maar om het **leren nadenken over normen en waarden**. 'Christelijke scholen **hebben** hun gevel in stand gehouden, **maar** daarachter **hebben** ze het traditionele **godsdienstonderwijs vervangen door levensbeschouwelijke vorming**', aldus Dronkers.

Een van de aspecten **van** de overdracht van normen en waarden is het gemeenschapsgevoel dat bijzondere scholen kennelijk meer uitstralen dan het openbaar onderwijs. Scholen die in **staat** zijn om **een** gemeenschap om **zich** heen te **vormen**, trekken volgens Dronkers **meer** leerlingen **dan** scholen die daar minder in slagen.

Curatoren over Den Heijer

Kerkinformatie van november meldt de reactie die de curatoren van de synodale Theologische Universiteit in Kampen gaven op bezwaren tegen de opvattingen **van** prof. Den Heijer over de **verzoening**. Die reactie **is** gemengd:

'Het is volstrekt **legitiem** wanneer dr. Den Heijer als **exegeet** volgens moderne wetenschappelijke exegetische methoden onderzoek doet **naar** de bijbelse uitspraken over het lijden en sterven van Jezus Christus (...) en het kerkelijk belijden daaraan toetst. Met de conclusie dat in de nieuwtestamentische geschriften het **lijden** en het sterven **van** Jezus Christus op verschillende manieren geïnterpreteerd wordt, heeft dr. Den Heijer niet de intentie het mysterie van Golgotha te schenden maar het juist te eerbiedigen en de belijdenis van de verzoening in bijbels kader opnieuw ter sprake te brengen. Op de vraag in hoeverre **zijn** conclusies wetenschappelijk verantwoord **zijn**, zal in de **eerste** plaats door vakgenoten ingegaan moeten worden.'

(...)

Het College **van** Curatoren is onder de indruk gekomen van de **bewo-**

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel

Dr. W.G. de Vries

Jozua

Gods belofte inzake het erfland wordt heerlijk vervuld

Ook nu is weer gebruikt gemaakt van recente exegese bij de uitleg van het boek Jozua. Het is een doorlopend verhaal geworden, waarin niet alles wordt behandeld. Maar duidelijk zal blijken hoe actueel Gods openbaring in het boek Jozua is voor onze taak en plaats in deze tijd.

192 pag., geb., f 30,00

Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25, 4460 AA Goes, Telefoon 0113-215591

genheid die in de bezwaarschriften doorklinkt. Die moet goed gehoord worden, vinden de curatoren. Aan de andere kant moet ook de bewogenheid van Den Heijer serieus genomen worden. Aan dat wederzijds begrip ontbreekt het volgens de curatoren soms.

'We kunnen **ons** niet **aan** de indruk onttrekken dat dr. Den Heijer hier en daar te "ontspannen" schrijft en daarmee voorbijgaat aan de spanning die hij met zijn inzichten bij anderen oproept', zeggen zij in dit verband. Met dat *'ontspannen schrijven'* doelen de curatoren op formuleringen als 'de bijbel lijkt op de kakofonie van verschillende geluiden' en de diversiteit van 'theologische brokstukken' in het Nieuwe Testament die een 'verwarren-de wirwar' vormt.

In sommige bezwaarschriften werd ook naar voren gebracht dat Den Heijer niet zou mogen **doceren** aan een gereformeerde universiteit. In het ondertekeningsformulier van de THUK wordt gesproken over het 'op enig gewichtig punt van de leer (...) ingaan tegen de Heilige Schrift en daardoor op een (...) niet toelaatbare wijze de enigheid van het geloof en belijden aantasten'.

De curatoren komen tot het oordeel dat Den Heijer weliswaar op het punt van de verzoening de *'enigheid van het geloof en belijden'* onder grote spanning heeft gezet, maar dat hij dat gedaan heeft met de intentie de Schrift te bestuderen en uit te leggen en niet om daar tegenin te gaan. Hij heeft in zijn boek *tekst en dogma, exegese en dogmatiek, niet zorgvuldig genoeg op elkaar betrokken en de strekking en de kracht van de klassieke verzoeningsleer onvoldoende gepeild, maar hij is wel binnen de ruimte van her ondertekeningsformulier* gebleven, aldus curatoren. Daarom is er geen aanleiding om maatregelen te nemen tegen Den Heijer.

Wel vindt het college van curatoren dat in de SoW-kerken het leer-gesprek gestimuleerd moet worden

over de verhouding tussen tekst en dogma. Schrift en traditie, vooral met betrekking tot de verzoening. De gereformeerde **synode** zou hier voor onder meer een *studierapport* moeten laten maken. De gereformeerde synode bespreekt het rapport in haar vergadering van 24 t/m 26 november.

Waldenzen

Italië kent een *Waldenzenkerk*, een protestantse kerk waarvan de wortels al liggen in de Middeleeuwen. Deze kerk telt ongeveer 30.000 leden, maar slaagt er niet in te **groeien**. Waar ligt dat aan, vraagt predikant **Giorgio Tourn** zich af in zijn boek *Italianen en protestantisme: een onmogelijke ontmoeting?* Het *Centraal Weekblad* van 7 november jl. daarover:

De titel van Tourns boek wijst op de prangende **vragen** die de Waldenzen zich stellen na **honderdvijftig jaar** vrijwel vergeefs zich te hebben afgebeeld aan de 'evangelisatie' van Italië: wij brengen het licht in de duisternis (Lux *lucet* in *tenebris*, het licht schijnt in de duisternis, de zinspreuk van de **Waldenzenkerk**) – maar de duisternis heeft het niet aangenomen. Wij brengen bevrijding van het clericale juk – maar de **mensen willen helemaal** niet bevrijd zijn. Wij brengen de vooruitgang, de moderniteit, de religieuze wortel van de democratie, alles wat Noord-Europa en de Verenigde **Staten** in de afgelopen twee eeuwen groot en rijk en gelukkig heeft gemaakt – maar de Italianen

houden hardnekkig **vast** aan hun (volgens Tourn: **archaïsche**) eigen sociale en politieke structuren, met **corruptie** en nepotisme enzovoort. Maar waarom? Hoe komt het dat onze kerk in 1997 niet meer **zielen** telt dan honderd jaar tevoren? Hoe komt het dat de Italianen, **ook** zij die **een** afkeer hebben van Rome en sympathiseren met **het** protestantisme (vergelijk het recente bericht dat 130.000 Italianen op hun belastingbiljet aantekenen dat hun **kerk**-belasting **aan** de Waldenzenkerk ten **goede** moet komen), toch er niet over piekeren zich bij een **protestantse kerk** aan te sluiten? Waarom zien Italiaanse intellectuelen de Hervorming, op zijn best, of als een gemiste kans, of als door het moderne denken achterhaald? Waarom willen de Italiaanse **anti-clericalen** vanaf 1848 tot op heden maar niet inzien dat de enige manier om de verstikkende macht van het rooms-katholicisme te breken is het protestantisme te omhelzen? Deze vragen heeft men zich in de Waldenzenkerk al sinds de vorige eeuw gesteld, en **elke** generatie heeft er opnieuw mee geworsteld.

Hoe groeien gedachten en gevoelens?

Ds. K. Boersma in *De Wekker* van 17 oktober jl.:

...is het zo, dat veel zich afspeelt buiten rapporten en **synodebesluiten om**, Er groeit iets in de gedachten en gevoelens **van** mensen, van voorgangers, van mannen en vrou-

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel

Drs. P. Groenenberg (red.)

Gelovig Denken

Twaalf hoofdstukken over onderwerpen voor vereniging, bijbelkring of persoonlijk gebruik. Met gesprekspunten.

Geb. 204 pag., f 28,00

Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25, 4460 AA Goes, Telefoon 0113-215591

wen, er is een **invloed** van buitenaf, er is **ook** een nieuw nadenken over wat de Schrift wil zeggen: er zijn **moderne** ideeën over de **bewijskracht** van wat de Schrift zegt; er is onverschilligheid **en** hooghartigheid **van** de moderne **mensen**; er is ook een **nieuw** luisteren naar wat de Schrift **zeggen** wil. Er is ook altijd **een** proces van **losweken** **én** **een** proces **van** nieuwe opmerksaamheid; **van** verval **en** terugkeer.

Kunnen gevoel en ervaring basis zijn voor je geloof?

Waarop is je geloof gebaseerd?, vraagt **Pieter Boomsma** in het **Centraal Weekblad** van 17 oktober jl.:

Waarop is je geloof gebaseerd? Waarom geloof je **wat** je gelooft? Het **valt** op dat **voor** veel **mensen** de **basis** een **beetje** wankel is. Ook al zullen ze dat zelf niet zeggen. **Soms** blijkt het doordat **mensen** kwijtraken wat ze (**dachten** te) hebben. Er gebeurt iets, ze weten er geen **weg mee**, begrijpen het niet, nemen God dingen **kwalijk** en... het **hoeft** **allemaal** niet **meer**. Of wat zij hebben aan geloof, glijdt **gewoon** **weg**. Men **verandert** een paar gewoonten, zoals bidden, de bijbel lezen en kerkgang, en is binnen afzienbare tijd van alles kwijt.

Maar ook wanneer men rustig verder gaat met geloven, **kan** de basis heel wankel zijn. Ik zou twee **van** die niet al te hechte fundamenten vandaag eens willen aanwijzen.

Traditie

In de eerste plaats traditie. **Men** is **gewend** bepaalde dingen te doen en bepaalde zaken voor waar aan te nemen. Zo krijg ik bijvoorbeeld op de vraag waarom men een kind wil laten dopen, soms als antwoord dat **men** zo is **opgevoed**. Op zich natuurlijk prima, dat zulke **ouders** die opvoeding ook aan hun kinderen willen **doorgeven**, maar is dat alles? Wanneer de **kerkgang** een **traditionele** is, raak je deze kwijt wanneer de sociale controle wegvalt. Zodra

het niet meer opvalt dat je niet gaat en je daar niet **op** wordt aangesproken, **ben** je het snel kwijt. Heb je nooit de waarde van het lezen van de **bijbel** aan tafel ontdekt, dan slijt die **gewoonte** snel weg zodra je op jezelf **woont** (alleen of **samen**). Wanneer je niet de **waarde** en de kracht **van** het bidden ontdekt, dan blijf je hangen in van je ouders gehoorde of in je **kindergebeden**. En dat houdt het niet op den duur.

Gevoel en ervaring

Het tweede wankele fundament is **gevoel en ervaring**. Begrijp me goed, beide zijn naar mijn mening essentieel. Ze horen bij geloven. Maar kunnen ze basis zijn **voor** geloof? Zijn ze de bron **voor** geloof? Misschien een deel van de voeding, **maar** de bron? Het fundament?

In gesprekken, artikelen, interviews, **merk** je dat **de geloofsbeleving** **van** mensen – en niet alleen in evangelische kring – heel **individueel** is geworden. Een logische reactie op de tijd waarin de omgeving als het ware voorschreef hoe en **wat**. De tijd waarin 'de kerk' vertelde wat **waar** en niet waar **was**. De tijd waarin de mening **van** de enkeling niet **telde** en zelfstandig denken nog wel eens verdacht **was**.

Maar wanneer **gevoel en** ervaring de **hoofddrol** gaan spelen, **wat** is dan het verschil tussen christelijk geloof en **new age**? **Wat** als ik eens een tijd niets voel en weinig ervaring? Bestaat **God** dan niet? Betekent **Jezus** dan niets? Hoe kun je nog **samen** geloven, gemeente-zijn, wanneer de enkeling zo alleen leeft

op gevoel **en** ervaringen?

Christus

Het fundament onder geloof **zul** je toch ergens anders moeten **zoeken** en vinden dan in de traditie **en** in het gevoel. Hoe belangrijk die twee ook zijn. Ze zijn en blijven alleen belangrijk op hun eigen plek. **Ze** zijn als het **ware** de vruchten of de **bloemen**; niet de stam of de wortel. 'Mijn ouders deden het zo.' 'Ik voel dat zo.' 'De Heer heeft mij gezegd.' Best allemaal. Maar **waar** blijft **wat** de Heer tegen ons allemaal heeft gezegd? Wat is de **bedoeling** van de bijbel? Waar is de gezamenlijke **relatie** met G d? Het fundament onder je **geloof** is **toch** niet te vinden in je geschiedenis (traditie) of in jezelf? Het **fundament** is Christus **en** wat Hij heeft **gedaan** – **voor** ons **allemaal** **en** ook voor jou. Dat er dan daarna vormen zijn **en** **ervaringen**, is een ander deel van het verhaal. Maar alles wat zich afspeelt in dat andere deel van het verhaal, moet toch te toetsen zijn **aan** het verhaal zelf? De Reformatie had een ijkpunt dat zo gek nog niet **was**: alleen geloof, **alleen** genade, **alleen** de **Schrift**.

*** NIEUW**
Binnenkort leverbaar

Saskia van Alméhre
Ali C. Drost-Brouwer
ing. \$6 pag. £ 17,50

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel

Oosterbaan & Le Cointre B.V.
Postbus 25 • 4460 M Goes • tel 0113-215591

Over Gods leiding gesproken

Ds. J. van Amstel
Over Gods leiding gesproken...
Indien er geen toeval bestaat, maar alles tot in de kleinste details leiding van God is, **waarom** gebeuren de dingen dan zo?
Een boek voor jongeren... en ouderen.
Ing. 112 pag., f 15,90

Oosterbaan & Le Cointre B.V.
Postbus 25, 4460 AA Goes, Telefoon 0113-215591

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel

Ora et Labora CONFIDENTER

